

DĚJINY IZRAELE ŽIJÍCÍHO V ZEMI IZRAEL

Michael Krupp, Osmnáct století Izraele: Od zániku Chrámu do počátků sionismu, přel. Ruth J. Weiniger, Praha: P3K, 2010, 144 stran.

Knížka historika a protestantského teologa Michaela Kruppa, který před svým emeritováním vyučoval v Jeruzalémě rabínskou literaturu a rané křesťanství, představuje dějiny Židů v Zemi Izrael (*Erec Jisrael*), a sice od onoho vágně určitelného okamžiku, v němž končí dějiny starého Izraele, to znamená od období kolem zničení jeruzalémského chrámu.

Rozsah knížky je v porovnání s časovým rozmezím celého líčení poměrně skromný, ale to se zdá být důsledkem autorovy sebekázně sdělovat jen to nejnужnější a nezahlcovat detaily (i když na s. 45 je příklon císaře Konstantina ke křesťanství zmíněn až příliš zbytně). Přesto se čtenář dozví leccos nejen základního a zásadního, nýbrž i poměrně nového, jako například, že pravděpodobným podnětem k propuknutí druhé války židovské roku 132 po Kr. bylo založení pohanského města Aelia Capitolina na troskách Jeruzaléma (s. 36).

V recenzované knize máme před sebou dějinný nástin, který postupně sleduje jednotlivé epochy, situace Židů během nich v zemi Izrael a jejich kontext. Situaci před první válkou židovskou vystihují dobové proudy v judaismu, jejichž znalost je nezbytná pro pochopení války, jejího průběhu a důsledků. Průběh války je vylíčen zevrubně, ale protože její výsledek přinesl jednu z největších dějinných katastrof židovství, Krupp k tomu – jen se střídavým průvodním slovem – doplňuje talmudické pokusy o výklad jejich příčin.

K důsledkům války patřila snaha o nové sebepochopení, která se rozvíjela na půdě náboženského práva, jež později dostalo podobu Mišny. Ale to až po završení další katastrofy v podobě porážky Bar Kochbova povstání. Pozdější římská éra přinesla uzavření Mišny, ale také změnu nadvlády a změnu v nábožensky motivovaných nárocích nyní křesťanských vládců. Na samém počátku středověku dochází k uzavření palestinského Talmudu, jehož fragmentárnost ve srovnání s babylonským Talmudem Krupp blíže vysvětluje. Středověké dějiny pokračují krátkou perskou epizodou, byzantskou epochou, nástupem islámu, obdobím křížových výprav, křížáckých států a mamlúckou nadvládou. Dlouhá osmanská éra zasahuje pak až do 20. století. Je chvályhodné, že se autor pokouší i přes veliké časové rozpětí

daného úseku dějin shrnout základní, často velmi různé perspektivy této éry.

Nejvíce prostoru zaujímají dějiny středověku, a to navíc s nezbytným ohledem na dějiny islámu a křížových výprav. V této souvislosti vystupují na povrch zejména konflikty ve vztahu s křesťanskými a muslimskými mocenskými veličinami, zatímco duchovní život se projevuje výrazněji kolem počátku středověku (vznik Talmudu) a v raném novověku (import kabaly a mesianismus). Jako červená nit se celým líčením vine sled informací o počtech v zemi žijících obyvatel, o počtech měnících se podle režimu a mocenské správy, jakož i podle imigračních vln.

Důkaz o kontinuitě židovského osídlení Palestiny je ale jen jedním ze základních momentů celé knížky. Jistým vrcholem je líčení 19. století, líčení, které nevysloveně brání omezovat současnou izraelskou situaci na dobu po druhé světové válce. Do této doby patří nejen imigrace, nýbrž i horečnatá misionářská aktivita ze strany křesťanských církví. Poté přichází zlom, který je způsoben sionistickým protestem proti tradici. Krupp si sice neodpustí ostrou kritiku měšťáckého protagonisty sionismu Theodora Herzla, ale nejde mu ani tak o nedávnou minulost samu jako spíše o historický výklad prolínání, kontrastu a napětí mezi náboženskými a sekulárními komponentami současné izraelské společnosti, do níž se promítají i osmnáct století dlouhé nezřídka velmi konfliktní dějiny. Proto mají v knize své místo i některé pohledy do dějin křesťanství a islámu, přestože to se Zemí Izrael přímo nesouvisí. Vedle zmínek o násilnostech na Židech ze strany účastníků křížáckých tažení čteme například také slova papeže Řehoře IX., soucítící s oběťmi (s. 73n). Díky tomu se nemusíme nutně dostávat ke zjednodušujícímu obrazu Židů a jejich nepřátel, kdy na jedné straně stojí empatické ztotožnění christianizace s Římskou říší a katastrofa z toho plynoucí pro Židy na straně druhé. Ostatně, je to právě toto ztotožnění, jež je ideově výbušné, ale které také klade podnět k dalším úvahám: Co bylo vůbec křesťanského na christianizaci říše? Nebyla to spíš monumentální devalvace křesťanství? Víme, že takové otázky nejsou nijak nové, ale mohou se vyplatit při odlišení staršího římského přístupu k tradičnímu státnímu náboženství, které se dočkalo různých inovací a sloužilo přitom k mocenským cílům, a novějšího rozhodnutí pro křesťanské náboženství jako nástroje pokusu o vnitřní sjednocení rozkládajícího se impéria. Nechat se knihou provokovat k takovýmto otázkám může být tedy žádoucí a užitečné.

V Kruppově knize narazíme i na některá zjednodušení. Například odůvodnění teze o počátcích misie mezi Židy zákazem podnikat něco proti konvertitům (s. 46) nestačí. Dále by bylo dobré vyložit, proč na „mnoho tvrdých postupů proti Židům“ (...) „nelze pohlížet jako na protizhidská opatření“ (s. 57n). Vyložene nelze také tvrdit, že islámská *hidžra* je „útekem“ (s. 58), protože byla odchodem a přerušением společenských vazeb (v tomto případě odchodem Muhammada do Jatribu v souladu se staroarabskými zvyklostmi). Také v části, kde se dočítáme, že v době Umajjovců Židé byli nuceni nosit zvláštní oděv (za Omara II.), chybí bližší zdůvodnění příslušného opatření (s. 65).

Na závěr je dobré poukázat na jeden otazník, který úzce souvisí s hlavním autorovým záměrem. Pokud Krupp hned na začátku kriticky odkazuje na slavného německého biblistu Martina Notha¹ a s ním spojuje představu, že „zavržení Krista znamenalo konec židovských dějin“ (s. 7), tak Nothovi křivdí. Tento biblista ve svých „Dějínách Izraele“ jednoduše sepsal dějiny starého Izraele až po onen zlom, který byl dán židovskými válkami a od něho počítá dějiny judaismu, na jehož hloubku ostatně Krupp sám upozorňuje (s. 32).² O tom by sice bylo možné diskutovat, samozřejmě s vědomím význačnosti pojmenování samotného Izraele (Krupp sám jím rozumí „náboženskoprávní pojem“, srv. s. 8), nicméně antijudaistického na tom není zhora nic.

To vše ostatně jen dokládá autorův zájem o obhajobu židovství v konfrontaci s dalšími monoteistickými náboženstvími, jímž se Krupp ve svém bádání také věnuje. Tento postoj, přitom ne černobílý, je na knížce dobře znát. Zde se také otvírá příležitost sledovat dějiny z jiné než evropské perspektivy. A přitom to jsou dějiny, které se nás dotýkají. Rovněž v tom si dovoluji spatřovat obecnou hodnotu Kruppovy publikace.

Zcela k závěru můžeme říci, že cíl, za nímž autor šel, se dočkal svého naplnění. Osmnáct století bylo stoletími, kdy Izrael sice neexistoval jako stát, nýbrž kdy existoval jako lid zčásti žijící ve své odvěké domovské zemi. Arabský nárok na zemi je daleko spornější, ovšem na druhé straně přitom-

¹ Musíme upozornit, že v předmluvě na s. 7 překladatel omylem Nothovi přisoudil autorovo křestní jméno. Jinak k překladu: raději bych se přidržel latinizující psaní „Hasmoneovci“ oproti „Hasmonejci“ (srv. s. 12n), což je vzdálenější latině, řečtině i hebrejštině.

² Srv. Noth, M., *Geschichte Israels*, 10. vyd., Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1986, s. 14: „Erst von den Geschehnissen der römischen Zeit wird man sagen müssen, daß sie dem geschichtlichen Dasein ‚Israels‘ ein Ende bereitet und aus ihm das unter die Völker zerstreute Judentum gemacht haben.“

nost islámu v ní už od 7. století je neodmyslitelná a je historickou výzvou ke koexistenci navzájem si tak blízkých náboženství, o jejichž blízkosti Krupp dobře ví, jakkoli přinesla zároveň již také mnoho nesnází.

Jiří Hoblík